

DELCO

ZVEZA SLOVENSkih
KULTURNIH DRUŠTEV
via S. Francesco 20
34133 TRIESTE

P.C.I.-KPI

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 12. septembra 1986 - Leto XXXVIII. - Štev. 17. - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

«Tolovajske zdrahe» od Rima do Trsta

V podzemlju človeške družbe vlada-jo nenapisani, vendar trdni zakoni, ki skorajda ne poznajo izjeme. Med temi tudi običaj, da se lopovi združujejo v skupine za vsak tatinski podvig, pred tem pa se natanko dogovorijo o tem, kako bodo plen razdelili. Prav tako nenapisano pa je pravilo, da bo vsak skušal prelisiti pajdaša, če se mu le ponudi priložnost. Kljub temu pa držijo skupaj, da bi ne padli v roke pravici, čeprav tolovajsko družbo razjedajo sumničenja in nezaupanje, spori in zavist, hinavstvo in zahrbtnost.

Italijanska politika postaja čedalje bolj podobna takemu podzemlju tolovajskih združb, pri čemer trpi predvsem sama demokracija kot sistem svobodnega soodločanja ljudi in naravne dialektike družbenih gibanj.

Zadnje čase so se našli tudi teoretiki, družboslovci ali politologi, ki skušajo opredeliti odnos med državljani in politiko. Da se je nekaj skrhalo, je na dlan vsakomur, vendar ni takoj jasno, ali je pojav posledica dejstva, da strankarski parlamentarni sistem ne ustreza več pričakovanjem in interesom družbe, ali pa se je odnos skrhal predvsem zaradi nemoči občanov, da bi vplivali na splo-

šni razvoj in zaščitili svoje koristi v obdobju viharov in protislovnih sprememb predvsem na področju razdeljevanja bogastva in delovnih možnosti.

V kolikšni meri je «strankarstvo» v italijanski politiki tudi posledica tihega dogovora strank od konzervativne sredine do zmerne levice, da ne bodo dovolile preglobokih reform in torej vpliva KPI na razvoj Italije, tudi zaradi blokovsko-ideoloških presodkov velike ameriške zaveznice?

V kolikšni meri so zdrahe med demokristjani in socialisti posledica dejstva, da se je PSI v zadnjih letih povsem odrekla samostojni reformistični in progresivni vlogi ter zasleduje skoraj izključno cilj čimvečjega pronicanja v sistem oblasti in odločanja, pragmatično in nenačelno, da zadovolji čimvečje število članov, simpatizerjev in klientov?

Končno se moramo vprašati, ali ni zadnja kriza prve Craxijeve vlade z nastankom druge, fotokopirane vlade, le nov primer, ko so se stranke, od PLI do PSI, vsidrale na oblast, vedoč, da je v resnici nimajo in da v resnici o družbenem razvoju Italije odločajo drugje, najbrž v palačah zveze industrijcev ali v visokih finančnih krogih, ki niso

podvrženi niti nadzorstvu borznih kotacij.

Če smo prvo Craxijevo petstrankarsko vlado imenovali «mrlič v tramvaju», saj je s svojo pasivnostjo naravnost presenečala, lahko sedaj mirne duše priznamo, da je poletna vladna kriza porodila še hujšo spako, podobno pošasti dr. Frankensteina, ki je naelektril mrliča in vtil truplu kratkotrajno življensko silo. Craxijeva vlada št. 2 naj bi trajala do konca marca 1987, ko bi socialističnega premiera zamenjal demokristjan. Seveda, če PSI ne bo zagodla demokristjanskemu partnerju prvoaprilske šale in odklonila «štafeto» ter s tem sprožila novo politično krizo, tokrat z razpisom predčasnih volitev.

Kakorkoli že, razlogi neenotnosti in programskih sporov med strankami sprte petorice ostajajo nedotaknjeni in prihajajo čedalje bolj na dan sedaj, ko parlament začenja razpravo o finančnem zakonu za prihodnje leto. Konec koncev so ostali nespremenjeni tudi pogoji prejšnje krize, začenši s parlamentarno neobstojujo «večine na papirju».

V teh pogojih je KPI predlagala novo izbiro, programsko vlado do konca zakonodajne dobe. Izdelala je tudi osnutek programa, ki ostaja doslej edini konstruktivni predlog z notranjo logiko in jasno opredeljenimi smotri. Niso nam prisluhnil, kar ni novost. Bo že javnost sodila.

Craxi je med predstavitvijo svoje vlade omenil tudi zaščito slovenske manjšine, vendar tako neobvezujoče, da ostajajo odprte vse dileme. Kljub temu bo KPI s svojimi predstavniki nadaljevala s prizadevanji, da bi parlamentarni postopek v senatu šel svojo pot, čeprav so še vedno očitne težnje po zavlačevanju. Zadnji «alibi» naj bi bila nerešena tržaška politična situacija z možnostjo upravnih volitev...

Pa smo v Trstu, kjer smo bili te dni priča škandaloznemu in naravnost nesramnemu obnašanju sedemstrankarske koalicije (KD, SSK, PRI, PLI, PSDI, PSI in LpT), ki se še vedno prepira za županski stolček, pri tem pa pozablja celo na najošnovejše pravilo dostojanstva in nujnosti, da se vsaj v minimalni meri

Pri Sv. Jakobu se nadaljuje drugi festival Unità in Dela. Na sliki vidimo prizor prvega praznika v začetku avgusta.

upoštevajo interesi prebivalstva mesta in okolice.

Prejšnjo sredo, po poldrugem mesecu kreganja in nenehnih pogajanj, zdaj na tem, zdaj na drugem sedežu, so socialisti na seji občinskega sveta v Trstu vsilili novo odločitev, medtem ko je prof. Agnelli umaknil svoj odstop.

«Socialmelonarski» župan Agnelli trdi, da je dogovor o upravljanju tržaške občine in pokrajine pred vrati, vendar ni jasno, ali verjame lastnim besedam. Gotovo je, da je odločitev seje, ki smo se ji komunisti odločno uprli, povzročila nemajhno škodo Trstu in njegovi pokrajini. Dovolj je, če pomislimo, da zaradi zamude pri oblikovanju letošnjega (?) proračuna tržaška občina ne bo prejela od države četrtega obroka finančnih sredstev za skoraj 19 milijard lir. Če ga bo kdaj pozneje vendarle prejela, bo izgubila par milijard samo za pasivne obresti, ki jih bo morala plačati bankam za predujme.

Skoraj tisoč delovnih mest je praznih na občini in njenih službah, toda tolovajske zdrahe med «sedmorico» prepričujejo, da bi jih razpisali in tako zadovoljili potrebo velikega števila mladih ljudi do dostojne zaposlitve.

«Vakuuum» oblasti omogoča tudi nove poskuse objestnega upravnega odnosa, ki meji na člene kazenskega zakonika. Tak je primer nakupa razpadajoče stavbe v starem mestu za skoraj 2 milijardi lir. Zatohla, gnjijoča stanovanja plačuje občina po več kot sto milijonov lir vsako! Pri tem pa se poslužujejo občinski upravitelji člena 140 o «nujnem odločanju brez občinskega sveta», kot v razveljavljenem ukrepu o zasegi zemljišč pri Bazovici za gradnjo sinhrotrona.

Preden bo izšla prihodnja številka našega glasila, bomo vendarle vedeli, kaj se je zgodilo v Trstu in če se nadaljevala o tolovajskih zdrahah še zavlačuje v nedogled, v posmeh javnemu mnenju.

Medtem naj nam bodo dovoljene le kratke pripombe k obnašanju strank, ki v celoti ali deloma uživajo podporo tudi pri Slovencih. Taktično-strateški zasuk v socialistični politiki so taki, da jih je skorajda nemogoče razumeti, posebno še, ker sploh ne dajejo vtisa, da koristijo PSI. Prej bi si upali trditi, da dokazujejo le odsotnost vsakršne politične izbire in životarjenje iz dneva v dan, kot pač nanese, v hlastanju po obetanih glasovih Liste v razsulu.

Komunisti menimo, da je Lista v zadostni meri zastupila ozračje v Trstu in je res skrajni čas, da se njeno krizo izkoristi ter prevetri zatohlost in zaprtost tržaške družbe. Skrajni čas je, da se LpT politično osami, da izhira. Vendar bi bil pravi zločin, če bi ohranjali pri življenju njen strupeni duh s presajanjem listinskih idej in politike v druge stranke. Prav je, da skušajo demokratične stran-

ke pridobiti nazaj svoje glasove, vendar ne za ceno ponižanja in odrekanja lastnim načelom, oziroma skupnim razvojnim interesom naših krajev in širšega območja na tem koncu Evrope.

Vprašati se moramo, ali bodo nekateri specifični interesi slovenskih volivcev vendarle prišli v poštev na pogajanjih o upravljanju mesta. V kolikšni meri SSK in PSI zares zanima izbira kraja, kjer naj bi uresničili sinhrotron? Bo o tem kaj zapisanega v novem programu? In reforma ekonomskih ljudskih gradenj (PEEP) na Opčinah in drugje? In dvojezični smerokazi ter table pred našimi vasmi?

Žal se zdi, da se vsa razprava omejuje zgolj na znani stavek o «ugotavljanju» manjšine ter interpretacijah, ki jih

daje SSK, a so takšne, da še vedno dopuščajo druge oblike ugotavljanja «gostote» Slovencev, kakršne naprimer ponujajo demokristjani v svojem zakonskem osnutku. Priznati moramo, da so bile v tem pogledu celo boljše stare formulacije Cecovinijevih in pozneje prve Richettijeve manjšinske uprave, čeprav nas niso mogle zadovoljiti. Kolikšno ceno naj naša skupnost plača za par oborniških mest in demokrščansko podporo sedanjemu nabrežinskemu županu tudi po obljubljeni «prvoaprilski» štafeti?

O teh problemih bi radi glasneje spregovorili, ker so življenjskega pomena, pa o njih vsi molčijo. To, da socialmelonarski župan goji revanšistična čustva do Istre pa res ni presenečenje, da bi se o tem razpisali.

st.s.

Ob ustanovitvi ministrstva za okolje

Zaščita okolja potrebuje dejanja

Neverjetni dogodki, ki so si sledili v preteklih mesecih in ki so vprašanja okolja postavili med najbolj zgoče probleme našega časa so obrodili pred par meseci prve sadove: prenovljena je bila zadevna zakonodaja in ustanovljeno posebno ministrstvo.

Komunisti smo k dokončni formulaciji zakona, ki je zelo različna od začetnega vladnega predloga, mnogo prispevali in čeprav nas povsem ne zadovoljuje, pričakujemo, da se bo na njegovi osnovi marsikaj spremenilo. Ta zakon je lahko začetna točka za odločno preusmeritev v državni politiki po štiridesetih letih popolnega zanemarjanja tega področja, ki je pa lahko dragocena osnova tudi za gospodarsko rast države, če se bo ukrepe za okolje povežalo s programi za valorizacijo naravnih bogastev in tehnološko inovacijo. To lahko pomeni resničen napredek v kvaliteti življenja in lepo število novih delovnih mest predvsem za mlade. Da se to doseže je seveda potrebno vlaganje kapitala, ki ga Gorja v svojem osnutku finančnega zakona ni niti približno predvidel.

Za dejansko ukrepanje na tem področju, ki je danes z vseh zornih kotov eno najpomembnejših, predlagamo komunisti tri osnovne cilje. Prvi je produktivna izraba tal na osnovi koordiniranih programov, ki naj zajamejo vse različne panoge in naj slonijo na uporabi modernih znanstvenih in tehnoloških spoznanj, za kar je nujno tudi ekonomsko spodbujanje, kot ga že predvidevajo direktive EGS. Potrebno je nato, da se

končno izvedejo načrti za sanacijo in valorizacijo naravnih bogastev, za kar je bila že sprejeta vrsta zakonov, na primer za pogozdovanje, ureditev rečnih strug in geološko ogroženih področij, za ponoven vzpon kmetijskih dejavnosti, kontrolo javnih del z vidika pliva na okolje in drugi. S tem v zvezi naj omenimo še zakonske predloge o zaščitenih področjih, narodnih parkih, rudnikih, uničevanju in predelovanju odpadkov ali zaščiti pred onesnaževanjem zraka. Zadnji dve točki sta tako obsežni, da bi zahtevali posebno obravnavo in predvsem nove zakonske norme, saj so današnje že močno zastarele. Nov pristop zahteva nadalje celotno vprašanje ureditve mest, da se sploh lahko načne poglavje zaščite zdravja prebivalstva.

Tretji prioritarni cilj, ki si ga mora postaviti novo ministrstvo, je organizacija učinkovite tehnično-znanstvene službe, ki edina lahko zagotovi resen pristop k problemom okolja.

Kot smo že omenili terjajo te velike potrebe tudi velika finančna sredstva. Toda koliko delovnih mest bi tako usmerjena dejavnost lahko ustvarila? V ZDA so izračunali, da z eno milijardo dolarjev na tem področju lahko usvari-jo od 60 do 70 tisoč delovnih mest. V naših pogojih bi bilo dovolj, da se podvoji današnji državni prispevek (3.500 milijard, kar odgovarja smešnim 0,7 odstotkom narodnega bruto proizvoda) in bi lahko ustvarili od 90 do 100 tisoč delovnih mest, ki bi poleg vsega odgovarjala kvalifikaciji in interesom mladih.

V spomin Ferdu Rukinu

Vrste predvojnih revolucionarjev se žal iz dneva v dan vse bolj redčijo. Zgubili smo Ferda Rukina, zaslužnega predvojnega komunista, našega znanega in priljubljenega kraškega rojaka iz Nabrežine. Na domačem pokopališču so se 21. avgusta poslovili od njega svojci, številni znanci, prijatelji in somišljeniki. Ob odprtem grobu so mu spregovorili občutene besede slovesa tovariši Albin Škerk, Jurij Canciani, Alojz Markovič in Rino Caldi.

Nikakor ni pretirana trditev, če o njem zapišemo, da je bil človek, čigar življenjska pot in delo sta v marsičem, predvsem z dejanji, vtkana s težko potjo komunističnega gibanja v tržaski okolici in tudi na tujem, vse od njegovega nastanka, skozi dolg časovni razpon v boju proti fašizmu.

Rodil se je 22. januarja 1905 očetu Ferdinandu in materi Mariji Legiša. Njegov oče je prišel v ta kraj iz Slovenske Benečije.

Kot prepričan socialist, po poklicu kovač, je v takem duhu vzgajal odraščajočega Ferda. Toda med prvo svetovno vojno so ga avstrijske oblasti internirale, družino pa izgnale v Ligurijo. Po kon-

čani vojni se je vrnila na svoj dom.

Nato se je Ferdo učil za mizarja v Tržiču. Tam se je v stiku s tamkajšnjimi delavci navzel naprednih idej in se, po nasvetu domačina Josipa Burgerja, vključil v sindikalno organizacijo. V povojnem obdobju so socialni spopadi z nastopajočim fašizmom dosegli vrelišče. Lega 1921 so ga sprejeli v mladinsko komunistično organizacijo. In zanj se je tako začela pot nenehne organizirane aktivnosti za ideale delavskega razreda. Leta 1924 si je v ladjedelnici poškodoval stopalo leve noge in postal invalid za vse življenje. Klju temu so ga tega leta odpustili z dela. Pregarjali so ga na delovnem mestu, na domu pa šikanirali karabinjerji kot politično zaznamovanega in nevarnega komunista.

Ni mogel najti druge zaposlitve, zato je odšel celo v Turin iskat delo. Našel je nekaj priložnostnega, da se je le za silo preživljal. In leta 1926 se je spet vrnil domov. Ni delal več v svojem poklicu, marveč zasebno in občasno je opravljal težka dela. V ilegalnem komunističnem gibanju na vasi in v okolici so sodelovali z njim domačini Miroslav in Romano Pertot ter Mario Milič, seveda nad-

vse previdno, saj so jih zasledovali na vsakem koraku.

Lega 1928 se je odprla možnost za emigracijo v Argentino. Tako je tudi on s svojim bratom in drugimi domačini emigriral v septembru tega leta v tisto čezoceansko deželo. Nastanil se je v Rosario Santa Fe'. In tam so ga po šestmesečnem kandidacijskem stažu sprejeli v njihovo komunistično stranko. Med slovenskimi komunisti v Argentini je bil tudi njegov sovaščan Leopold Caharija, ki se je skupaj s sotovariši udeleževal borbene nastopov proti reakcionarnim silam. Prav tako je tam živel Viktor Bogatec iz Križa. Rukin se je udeleževal z mladostnim žarom raznih demonstracij in propagandnih akcij, ki jih je organizirala stranka. Leta 1930 je general Uriburu izvedel vojaški udar, razpustil organizacije in društva ter uvedel fašistični režim.

Ni dognano ali po nasvetu stranke, dejstvo pa je, da se je Ferdo v februarju 1931 vrnil v rojstni kraj. Zanj se je nadaljevala ista trnova pot. Vendar k sreči, da je fašizem ob 10. letnici prevzema oblasti v oktobru 1932. leta razglasil amnestijo za politične zapornike, ki so že prestali delno odmerjeno jim kazni in policijsko nadzorovane osebe. Tega je bil deležen tudi on. Zavaljo te okoliščine se je lažje gibal po deželi.

Povezal se je z Josipom Bugarjem, Mariom Miličem in Begnaminom Forzarijem. Razvili so obsežno komunistično dejavnost s Tržičem, južno Furlanijo, Opčinami, Škrbino, Komnom in Gorisško, kjer so obstajala močna jedra somišljenikov. Iz Nabrežine je bil Srečko Colja član pokrajinskega odbora Komunistične stranke Italije za južno Furlanijo, odgovoren za Kras. Članski odbor je vodil Angelo Comar, mladinskega pa Ostelio Modesti, oba italijanske narodnosti iz Ronk.

PREJELI SMO

Spoštovani urednik
nanašam se na članek, objavljen v Vašem listu dne 11. julija, kjer se trdi, da sem v okviru zakona za decentralizacijo funkcij predlagal ukinitve kraške in briške gorske skupnosti.

Te trditve nikakor ne sovpadajo z besedilom zakona, ki sem ga predložil prvo oceno političnim silam in odboru.

Osnutek namreč vsebuje en sam člen, ki predvideva zelo splošno in abstraktno možnost, da se s posebnim zakonom spremeni ozemelske razsežnosti gorskih skupnosti, kar naj omogoči najboljše možne pogoje za valorizacijo in okrepitev vloge teh ustanov, ki jim bo reforma dodelila še dodatne in kakovostnejše pristojnosti.

V teku priprave zakonskega osnutka torej ni nihče nikoli pomislil ali napisal karkoli, ki bi zadevalo ali celo škodovalo vprašanjem slovenske skupnosti ali posebni situaciji Krasa in Brd.

Naj pa tudi dodam, da je, po mojem osebnem prepričanju, za izboljšanje funkcionalnosti krajevnih upravnih enot in med njimi gorskih skupnosti, nujna tudi ponovna preučitev njihovih ozemeljskih razsežnosti.

Z zornega kota družbeno gospodarske situacije namreč nimajo vsa področja, ki jih danes opredeljujejo kot gorska, tistih značilnosti in dejanskih problemov najbolj ogroženih področij.

S spoštovanjem.

Adriano Biasutti

Zahvaljujemo se predsedniku deželne vlade Adrianu Biasuttiju za pojasnilo, ki pa ni izčrpno, saj ni razblinilo naše zaskrbljenosti.

Govorice, da želi deželna vlada v okviru reforme naravnost ukiniti kraško in briško gorsko skupnost, niso povsem iz trte izvite, če je o tem kar naravnost govoril v Nabrežini deželni tajnik ene izmed strank koalicije, ki podpira Biasuttijevo vlado.

Ne glede na to pa bi radi podčrtali, da je kraška gorska skupnost že celih deset let brez statuta in torej brez vseh pristojnosti, ker ji deželna vlada noče priznati pravice do dvojezičnega poslovanja. Zadnje čase se pojavljajo celo izsiljevanja, češ da bi odpoved dvojezičnosti... navrgla s strani dežele lepe denarce v sklad gorske skupnosti. Po našem je tudi to oblika «ukinjanja», če že ne gorske, prav gotovo slovenske skupnosti.

Uredništvo

Prelomnica v politični liniji delavskega gibanja je nastopila v letih 1933-1934, ko se je le- to preusmerilo na razkrajalno dejavnost znotraj fašističnih organizacij, zlasti sindikatov in predvojaške vzgoje. Uspeli so celo organizirati stavko v enem od nabrežinskih kamnolomov in gospodarji so vsaj delno pristali na višjo mezdo za njihovo slabo plačano delo. Širili so upravičene zahteve in si tako pridobivali nove simpatizerje. Na Opčinah je Ferdo sodeloval z Andrejem Sosičem. Kot član krajevnega odbora KSI je bil odgovoren za tiske, mladino in druga ilegalna opravila.

Gibanje je na predvečer 1. maja 1934 izvedlo obsežno napisno akcijo v raznih krajih južne Furlanije in Krasa. Žal pa je policija že v juniju aretirala njega in mnoge druge protifašiste. In po skoraj leto dni dolge in mučne policijske preiskave, v kateri so Ferda pretepali in ga zaslišali 22 -krat, so od 113 aretiranih oseb prijavili 67 Posebnemu fašističnemu sodišču, ostale delno izpustili, delno pa odvedli na policijsko konfinacijo. V Rimu so jim sodili na petih različnih procesih. Obsodili so ga na pet let zaporne kazni. Kazen je prestajal v kaznilnici v Fossano v Piemontu. Sprejeli so ga v komunistični kolektiv, kjer se je ideološko in v splošni izobrazbi izpopolnil.

Leta 1937 je bil spet deležen amnestije zaradi rojstva sina v kraljevi družini. Kako so ravnali s komunisti na svobodi, je zanimivo brati iz njegovega življenjepisa: «Ko sem se vrnil domov, so mi povsod grozili. Najprej kvestura, nato krajevne oblasti: župan, politični se-

cretar fašistične stranke in karabinjerji, vendar kljub njihovim grožnjam, smo komunisti nadaljevali s svojim ilegalnim delom».

Takrat se je vključil v široko delovanje proti fašizmu v duhu Ljudske fronte, ki sta ga vodila Alojz Budin in Pinko Tomazič. Doma in drugod je sodeloval na raznih sestankih. In v aprilu lega 1940 se je udeležil pokrajinske komunistične konference v borovem gozdiču pri Briščikih.

Ob vstopu Italije v drugo svetovno vojno 10. junija 1940 je zajel val aretacij mnoge komuniste in protifašiste na Primorskem, med njimi tudi njega. Nato so ga, po prestanem trpljenju v preiskavi, na drugem tržaškem procesu v decembru 1941 obsodili na sedem let zaporne kazni. In ponovno odvedli v kaznilnico v Fossano. Tedaj sva skupaj živela v za opniškem komunističnem kolektivu. Kljub strogemu nadzoru so uspeli komunisti pretihotapiti v ječo marksistično literaturo. Spominjam se, kako so nam potekali dnevi v intenzivnem proučevanju teoretičnih in praktičnih vprašanj delavskega gibanja. Med nami so bili komunisti slovenske, italijanske in hrvaške narodnosti, že prvi dalmatinski partizani, obsojeni na dolga leta zaporne kazni. Družila so nas ne samo skupna ideologija, ampak tudi pristna tovariška čustva.

Po neuspelem poskusu pobega iz ječe v septembru 1943 po kapitulaciji Italije je prišel na svobodo v aprilu 1944 po posredovanju slovenskega Rdečega križa v Trstu. Potem je takoj odšel med partizane na Kras. In kmalu je postal

znan, požrtvovalen in priljubljen aktivist OF, z ilegalnim imenom Lenart. Imenovali so ga za podpredsednika volilne komisije za Srednjeprimorsko okrožje in izvolili za člana okrajnega NOO Komen. Nekaj časa je tudi prebil v partizanski enoti 9. korpusa NOV in POS. Toda zaradi prestanih naporov je težko zbolel. Po osvoboditvi so ga dvakrat zaporedoma izvolili za predsednika okrajnega ljudskega odbora, ki je imel sedež v Nabrežini. To odgovorno funkcijo je opravljal do februarja 1947, ko so zavezniške oblasti prepovedale obstoj organov ljudske oblasti, in njega celo aretirale. Nakaj časa je prebil v zaporu Coroneo, kjer je srečal iste paznike še iz fašističnega režima, v katerega ječah je prebil sedem let. Njegova razgibana revolucionarna pot mu pred vojno ni omogočila pravega družinskega življenja. Leta 1933 se je poročil z Giuseppino Marchi. Rodil se jima je sin Sisto, zakon pa se je razdrl.

V povojnem času se je po svojih močeh politično angažiral in radostilo ga je vsako srečanje s starimi prijatelji in somišljeniki. S svojo življenjsko tovarišico Ido Bogatec sta z veseljem obiskovala sleherno partizansko prireditve ali druge manifestacije. Bil je skromen, pošten, srčno dober, predvsem pa odločen bореc za ideale delavskega razreda. Njegovim svojcem izrekamo iskreno sožalje, njemu pa zahvalo za pomemben delež v skupnem boju. Naj mu bo lahka domača zemlja in slava njegovemu spominu!

Vid Vremec

Špeter Slovenov

Tudi v dvojezičnem centru se začanja šolsko delo

S septembrom se je tudi v dvojezičnem šolskem centru v Špetru začelo pripravljeno delo za prihodnje šolsko leto. Učno in drugo osebje je imelo kratek odmor: od zaključka Mlade brieze 3. avgusta do 25., ko se je pričelo delo za sestavo didaktičnega načrta in programiranje dejavnosti otrok.

Že od prvega septembra je odprt otroški vrtec, da bi lahko zadostil potrebam staršev in predvsem zaradi učnih potreb, saj bodo prvi tedni potrebni predvsem najmlajšim za vključitev v skupino in uvajanje v dvojezično sporazumevanje.

Osnovna šola bo začela samo tri dni pred državnimi, torej s 15. septembrom. Starši so sporazumno izbrali kratki teden, zaradi česar bodo otroci v šoli pet dni tedensko od 8. do 16. ure. V šoli bo poskrbljeno tudi za kosilo.

Center dobiva vse več prošenj za druge dejavnosti, predvsem pošolske za osnovno in srednjo šolo, kjer naj bi lahko opravljali domače naloge, izrazne dejavnosti in tečaje slovenskega jezika. V to bi se lahko tudi lepo vključilo glasbeno šolo. Zadnja se bo predvidoma pričela 1. oktobra. Z večletno aktivnostjo si je pridobila že dober sloves v Nediških dolinah, Čedadu in drugod. Poleg tega ima center v programu več tečajev, za učno osebje in učence, usmerjenih v intenzivno pedagoško in kulturno animacijo, ki se bodo odvijali skozi celo šolsko leto in zaključili s kulturno-rekreativno pobudo Mlada brieza pletti. Aktivnosti centra bo predvsem na področju dvojezične vzgoje sledila prof. Silvana Schiavi s pedagoške fakultete videmske univerze.

DAROVI IN PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so v sklad Dela prispevali tovariši:

Iz Doberdoba Gergolet Julko L. 4.000 in Jarc Zala L. 24.000, Stranj Zdenka z Opčin L. 4.000, Kozlin Stanislav iz Gorice L. 6.000, Gustinčič Danilo iz Križa L. 5.000, Korošec Zdravko iz Boljunca L. 4.000, družina Ušaj iz Nabrežine L. 4.000, Bogatec Emil iz Devinšicine L. 4.000 in Štoka Slavoljub s Kontovela L. 17.000.

V spomin na tovariša Vižintin Karla prispeva tovarišica istih let L. 20.000 v sklad Dela.

V spomin na tovariša Romana Šferco daruje Jelka Gerbec L. 50.000 za komunistični tisk.

Ob prvi obletnici smrti nepozabnega moža in očeta Giuliana Košute darujeta Ana in Nives L. 20.000 za sklad Dela.

V spomin na Rudolfa Kalca daruje Josip Žagar (Padriče 70) L. 10.000 za Delo.

V spomin na Ferda Rukina daruje družina L. 50.000 za KPI.

Moskovske beležke: julij-avgust 1986

SZ potrebuje za nadaljnji razvoj globoke in korenite spremembe

Ksenjina zdravica

Zadnjič sva se s Ksenijo srečala pred šestnajstimi leti. Tedaj ji je okoli krila opletala mala hčerka Tanja, ki sedaj nervozno puha dim iz nardečenih ustnic, medtem ko ji fant igra na kitaro. Sedi-mo v Ksenjinem «zadružnem» stanovanju na jugozahodnem robu Moskve. Z balkona so vidne prižgane rdeče luči in zvezde na vrhovih šilastega poslopja državne univerze nad reko.

Ksenija je dvajset let poučevala v tej univerzi. Njen lep, skrivnostni obraz, se je sedaj nekoliko zalil, kot se najbrž dogaja skoraj vsem štiridesetletnim Rusinjam, vendar ji oči še vedno sijajo v drznosti in čustvenosti. Bila je idealist in še ostaja taka. Življenje je ni zlomilo, čeprav ni bilo lahko. Ločitev, delovni spori...

Ko sva se pred šestnajstimi leti poslovljala, v njenem Srebrnem boru, sta pred nama lesketala majhna kozarca kristalno čiste vodke. Bili smo v prijateljski družbi in si nazdravljali v slovo. Drug za drugim smo ponavljali obredne želje: za srečo, za mir, za prijateljstvo, za zdravje. Ona je tedaj rahlo privzdignila svoj kozarec in predlagala, naj izpijemo na skorajšnjo osvoboditev Vietnama, ki je tedaj ječal pod ameriškimi bombami.

Nekaj let pozneje ji je uspelo, da je celo leto dni predavala na hanojski univerzi in mi je o tem navdušeno pripovedovala. Tudi o strahotni revščini in grmenju topov na kitajski meji.

Letos so Kseniji lasje posiveli, pa si jih barva. Spet sva sedela na divanu, v njeni delovni sobi, in si segala v roke za slovo. Spomnil sem jo na nekdanjo zdravico. Tedaj mi je povedala o svojih izkušnjah s študenti iz revolucionarne Nikaragve. O težavah, ki so jih morali prebroditi in tudi nevšečnosti, ki so ji gre-nile delo zaradi slabe organizacije in neodgovornosti posameznikov.

Z vsakim iz starih in novih moskovskih prijateljev je pogovor prej al slej zavil na temo odgovornosti, dela, organizacije, reforme. Vendar ostaja predvsem prepričanje, da se sovjetska družba skuša izviti iz klešč hude krize in trenutnih težav, posledic burne in mnogokje neharmonične rasti, predvsem z mobilizacijo duhov in čustev, človeške kulture in množičnih vrednosti, skratka na osnovi idealizma posameznikov in skupin, v znatno manjši meri pa upošteva vodstvo

Stojan Spetič

realne koristi, gmotne «interese», ki so prav tako in še več gibalno razvoja in napredka.

Zato se sama od sede utrinja misel, da je sedanja sla po reformah, naglih in korenitih spremembah, prej ko slej logičen zaključek protislovnega procesa. Z množičnim izobraževanjem in pospešenimi tempi industrijskega razvoja so napetosti in protislovja nastala po nujni zakonitosti, ko so produktivne sile in sposobnosti prerasle okosteneli sistem birokratskega načrtovanja in adiministrativnega vodenja družbe. Produktivne sile (od delavca do izobraženca) proti birokraciji: temu bi lahko rekli nova razredna borba, saj gre v resnici za «razrede» - prvi ima v rokah vzvode oblasti in razpolaga s presežnim delom, drugi pa se borijo, da bi vse to prešlo v njihove roke.

Znamenja tega spopada so vidna povsod, v vsakem koticu prostrane države, ki se razteza od Baltika do Tihega

oceana, od srednjeazijskih vročih pu-stinj do večne tundre ob ledenih severnih morjih.

Nastopi Mihajla Sergejeviča

Nobenega dvoma ni, da je nosilec «generalne linije» in kampanje za ure-sničitev globokih gospodarskih in poli-tičnih sprememb partijski voditelj Mi-hajl Sergejevič Gorbačev.

Njegov aktivizem je naravnost prese-netljiv, sredstva javnega obveščanja (predvsem televizija) pa to aktivnost še podčrtujejo in izkoriščajo. Tako je mogoče skoraj vsak večer slediti, v glavnem TV dnevniku «Vremja», ob devetih, dolge reportaže o potovanjih Mihajla Sergejeviča. Televizijska kamera snema (očitno pozneje tudi montira) neposredne pogovore na ulici, z mimoidočimi, delavci in gospodinjami. Izrečene besede se sicer spreminjajo od primera do primera, vsebina pa je jasna in nedvomna. «Zdravo, Mihajl Sergejevič!» «Zdravo, kako vam gre?»

Ob reki na Valdaju, v severni Rusiji.

«Še kar, Mihajl Sergejevič, delamo, trudimo se...»

«No, kaj pa ni v redu?»

Tu se občani običajno izmikajo, zato jih Gorbačev sili, naj govorijo na glas in povedo, kar jih teži. Problemov ne manjka, ljudje pa si pričakujejo predvsem ukrepov «z vrha». Na to Gorbačev venomer odgovarja s kratkimi nagovori, katerih srž je, da morajo ljudje vzeti usodo v svoje roke, da morajo več delati, kajti razvoj dežele se tiče prav vseh. Kdor ne sodeluje v obnovi države in gospodarstva, naj bo odstranjen. Če ni učinkovit, naj mu dajo drugo mesto. Če noče delati, naj bo zamenjan. Če sabotira, ali krade, naj se uporabijo zakonita sredstva prisile.

«Vendar pomnite, od vas je odvisno vse. Govorite, kritizirajte, toda obenem tudi delajte...».

Televizija iz večera v večer ponavlja take prizore, za pomembnejše nastope, kot sta bila ona na Daljnem Vzhodu, v Vladivostoku (o miru v Tihem oceanu) in Habarovsku o reformi države in gospodarstva, pa so bila mobilizirana vsa sredstva javnega obveščanja. Najprej je govora oddajal radio, takorekoč v živo, zatem še televizija, zvečer. Naslednjega dne je vse to ponatisnilo časopisje.

Govore na Daljnem Vzhodu sem poslušal z zanimanjem, z določeno časnikarsko odmaknjenostjo. Razmišljal sem, kaj bodo naslednjega dne iz tega izluščili kolegi v uredništvih pri nas, na Zapadu. Najbrž vest, da napoveduje SZ umik iz Afganistana, ali ponudbo o mirovni konferenci na Tihem oceanu, v Hirošimi. Ali poudarek izredno prijateljskim besedam, namenjenim Kitajski sosedu...

Glede Kitajske se mi je Gorbačev zdel zanimiv. Prvič se je zgodilo, da je sovjetski voditelj postavil na isto raven zgodovinsko vlogo oktobrske revolucije in kitajske revolucije.

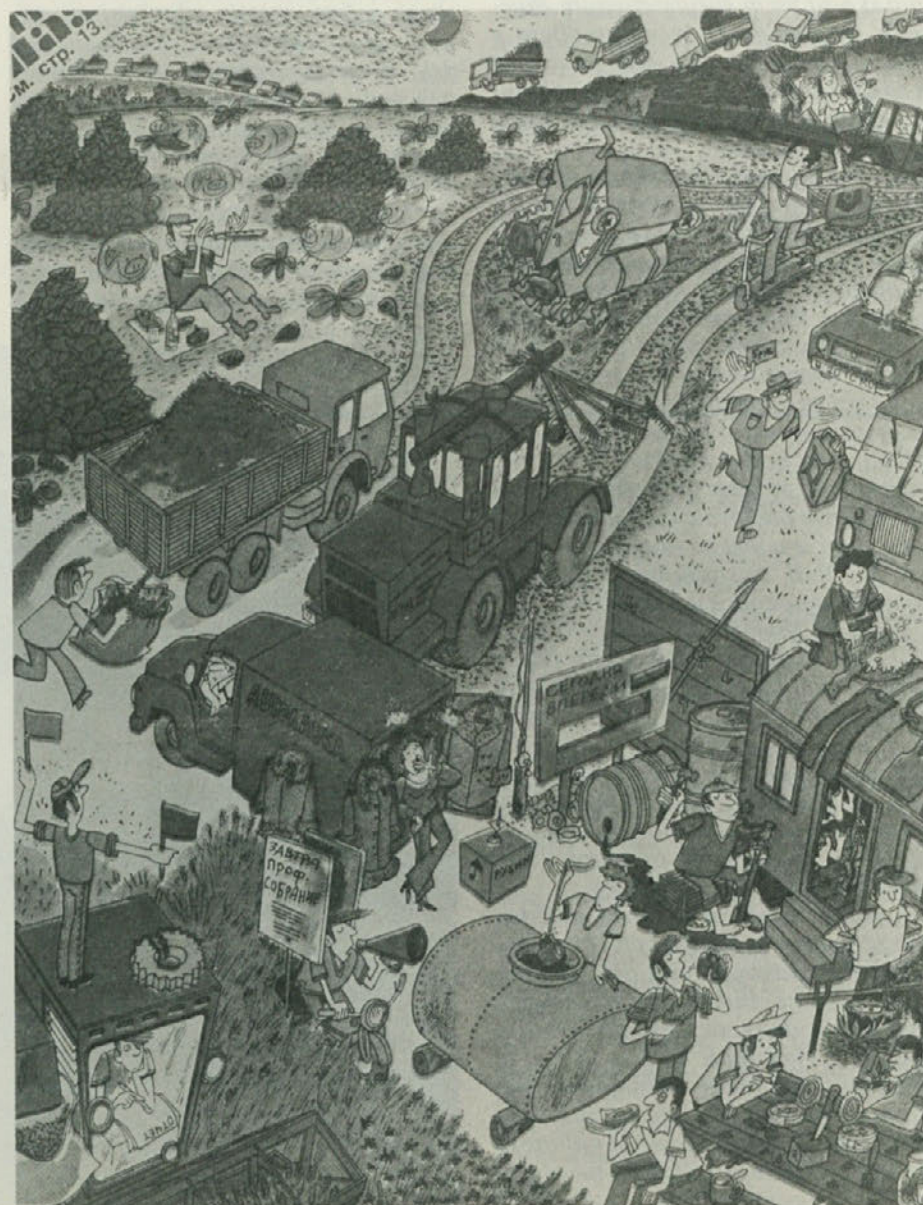
Velike azijske reke naj bi postale stičišča in poprišča gospodarskega sodelovanja na meji. K temu je mogoče dodati še napoved umika šestih polkov iz Afganistana (seveda je premalo, vendar je to začetek težnje, ki je ni mogoče preklicati) in dogovora z vlado Mongolije o umiku sovjetskih čet iz te države, na meji s Kitajsko. Končno še nekaj besed Gorbačeva o položaju na indokitajskem polotoku. Poziv Kitajski in Vietnamu, naj poiščeta poti dogovarjanja.

Gorbačev ni v celoti zadovoljil znanih treh zahtev Deng Xiaopinga (umik iz Afganistana, razorožitev na mejah, rešitev kampučijanskega problema), je pa poslal sporočilo v Peking, da se teh pogojev zaveda in je pripravljen ugoditi, v mejah možnosti, pričakovanjem «velike socialistične sosedu».

Kje so že časi medsebojnega psovnanja in rožljanja z orožjem? Tudi praske na meji, ki lahko pričajo o tem, da se

«Krokodil» objavlja tudi take vinjete: Korumpirani funkcionar prestrašen sedi v naslonjaču, žena pa ga miri: «Tebe preganja misel na milico. Ne boj se, saj so to samo tatovi».

Iz «Krokodila»: zmeda v kolhozu med žetvijo.

s tako politiko ne strinjajo prav vsi, na tej in oni strani, ne morejo spremeniti toka zgodovine.

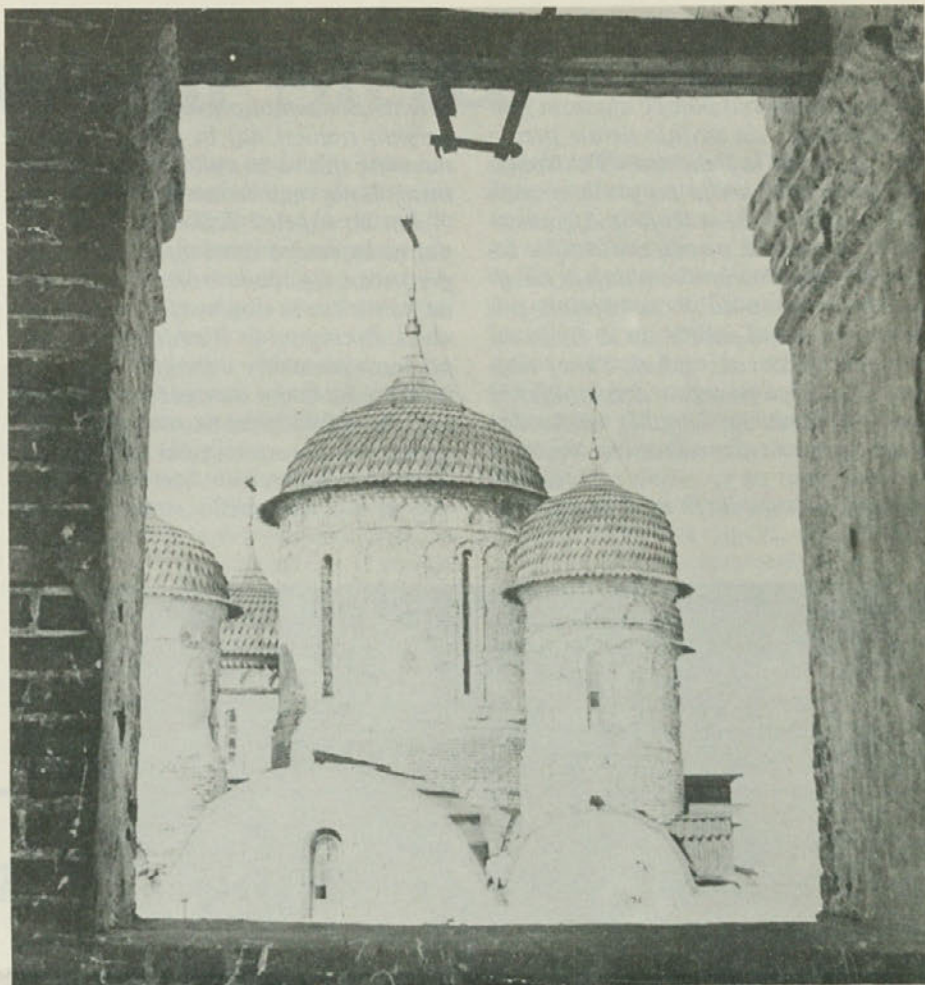
Govor v Vladivostoku je imel tudi velik notranji pomen. Dajal je občutek, ki se je pozneje ponovil nešteto krat, da hodi Gorbačev iz kraja v kraj in javno nastopa kot če bi bil priznani voditelj opozicije v svoji državi. Opozicije, ki se bori za oblast, pa hoče mobilizirati za seboj čimveč javnega mnenja. Gorbačev se obrača na komuniste, na partije, vendar v prvi vrsti na ljudstvo, na delavski razred, na prebivalstvo posameznih rajonov države. Potrebuje podporo v hudem spopadu, ki se ni dokončno odločil na partijskem kongresu pozimi, pač pa dopušča različne rešitve in izide. O teh, pozneje.

Mladi in vernost

Ulica Gorkega v Moskvi. Dolga, lepa, široka. Konča se pred Rdečim trgom in ob kremeljskih stenah. Na samem začetku prebija njeno harmoničnost arhitekture tridesetih in štiridesetih let visok, svetel, črno lesketajoči se nebotičnik hotela «Inturist». Par korakov naprej pa je nizka zgradba iz prvih let stoletja. Za njo je majhna cerkvena, polna vernikov. Začuda niso same stare žene, kot nekoč. Tudi mlade obraze opaziš, dekleta in mladeniče, ki se nerodno sklanjajo pred ikonami, med brljenjem leščerb in rumenih voščenk in pridružujejo zborovskemu petju in popovim molitvam. Prijateljica Maša mi s ponosom pove, da je verna in da hodi v cerkev.

«Veš, nekoč smo hodili v cerkev v kak oddaljen okraj, kjer nas ni nihče poznal. Nismo hoteli, da bi nas kdo od sosedov spoznal ali zatožil v službi. Sedaj je vse to mimo. Ne skrivam svojih verskih čustev, kakor tudi tega ne delajo muslimani in Judje. Mnogo mladih verjame in za to naj se država zahvali pouku znanstvenega ateizma v šolah. Toliko nam je profesor govoril o svetih knjigah in jih razlagal s svojega zornega kota, da me je zamikala njihova vsebina. Kupila sem Sveto pismo in ga začela brati. Prevzel me je nekakšen nemir. V uradne dogme države in partije nisem verjela, čeprav nisem proti socializmu in mislim, da moramo vsi prispevati k skupni sreči. Iskala sem odgovor na lastno, osebno stisko. S prijateljico, ki je že hodila v cerkev, sem se začela pogovarjati in končno tudi sama začela verjeti...».

Zapisal sem njene besede, ker pričajo o drugačnem izhodu iz stiske, ki oklepa domala vsakega mladega človeka. Maša je našla svoj duševni mir v veri, drugi ga iščejo v še mogočem preizkušanju svojega sebe na težkih poteh Sibirije, velikih gradenj in svobodne ustvarjalnosti sredi tajge. Kakor v Ameriki, med osvajanjem divjine na Zah-

Skrb za usodo cerkvenih spomenikov preteklosti spada v ekološki val zadnjih let.

du. Za Ruse je to Vzhod, mitična Sibirija, dežela neizkoriščenih možnosti in razširjene svobode.

Vprašal sem Mašo, kakšni so odnosi med državo in cerkvijo.

«Dávek plačujemo, a ni velik...»

Nisem razumel, dokler ni povedala, da misli na podporo, ki jo ruska pravoslavna cerkev preko svojih vrhov nudi zunanji politiki sovjetske vlade in njenim razorožitvenim predlogom.

Na pokopališču: obelisk padlim v Afganistanu

Staro pokopališče Vagankovo, kamor si je želela Marina Cvetajeva in o tem pisala hčeri v svojih moskovskih poezijah. Sredi pokopališča je sveža gomila kantavtorja in pesnika Vladimirja Visockega, prerano umrlega ljubljenca sovjetske mladine in ljudi srednjih let. Kup cvetja, približa se dekelce, vrže nagelj in ob njem listek, svoje prve nerodne stihe. Sramežljivo utrne solzo. Čez nekaj let se bo deklica odpravila na prvi zmenek s fantom. Če ji bo prinesel cvetje in se bo v pomladanskem večeru razvila prava nežnost, bo pred nočjo padel cvet pred spomenik Puškinu. Tak je nenapisan običaj, ki se mu doraščajoči mladež ni izneveril.

Nedaleč od gomile Visockemu je

skrivnosten obelisk iz temnega granita. Nevisok, vendarle tak, da ga ni mogoče prezreti. Pri njem tabla z napisom, da so tu pokopani vojaki, «padli med izpolnjevanjem internacionalne dolžnosti»... Domačinom besede niso tuje in zagonetne. To pomeni, v vsej svoji krutosti in surovosti, padle iz Afganistana. Tudi v Moskvi. Ta nepopularna vojna se vleče že sedem let. Dlje kot druga svetovna vojna. Že nekaj generacij sovjetske mladine trepetava v misli, da bo morala obleči vojaško suknjo sredi kamnitih in nevarnih gor srednjeazijske države, v boju z «dušmani», kot je tu uradni naziv za afganske gverilce. Gorbačev je v Vladivostoku poudaril nujnost politike «narodne sprave» v Afganistanu, oblikovanja nove vlade s sodelovanjem mohamedanske opozicije, ki bi sprejela kompromisno politično rešitev in preprečila vmešavanje sosednjega Pakistana in tistih, ki za njim stoje v tem blokovo obarvanem soočenju. Medtem pa še vedno padajo fantje, na obeh straneh afganske fronte. Nekoč so v Afganistan pošiljali predvsem vojake iz srednje-azijskih republik, zadnje čase pa čedalje bolj tudi Ruse.

Propagandni stroj skuša to nepopolarno vojno približati ljudstvu, zato potrebuje vzporednih primerjav. O Afganistanu pišejo tako, kot nekoč o španski državljanski vojni. Zato izrazi kot

Roman Šferca

V starosti 77 let je 9. avgusta preminul tovariš Roman Šferca, Barkovljan po rodu, bivši ustanovitelj KPI, Matjašičev soborec in sojenec na posebnem sodišču.

Z njim izgublajo Barkovlje pristnega domačina in neizprosne antifašističnega borca, komunisti pa zvestega tovariša, ki je v vrstah KPI prebil nad 60 let.

Sin slovenske delavske družine je tovariš Šferca dovršil ljudsko šolo v Barkovljah in se takoj zaposlil kot električar. Že zelo mlad se je vključil v komunistično mladino in začel aktivno delovati v njenih vrstah skupno s tovariši Ilom Pertotom, Brunom Stocco, Marijem Matjašičem in drugimi. V svojih spominih pripoveduje kako je z drugimi raznašal komunistično in drugo antifašistično čtivo po Barkovljah in bližnjih krajih, zlasti po tovarnah, ki jih je

bilo takrat na tistem področju Trsta kar precej, in kako je pisal antifašistična gesla celo po asfaltni cesti od Barkovelj do Miramara, kar je zahtevalo ne malo poguma. Pripoveduje tudi kako so se sestajali in razpravljali s skupino komunistov iz Milana, kako so se shajali v znani, stari gostilni «Martelanc» v Judovcu, kjer je bilo za vso dobo ilegalne dejavnosti važno antifašistično središče in shajališče ilegalcev.

Seveda, preveč je bil tovariš Šferca aktiven in preveč je bila aktivna vsa skupina, s katero je sodeloval, da bi tega delovanja fašisti ne zavohali. S pomočjo ovaduha, ki se je vrnil v omenjeno skupino, je fašistična policija izsledila nekega dne eno izmed shajališč naših tovarišev, in sicer ono pod vojaško bolnišnico v Trstu, vdrla je na sestanek in aretirala več prisotnih, med temi tudi Ma-

tjašiča, a Romanu je takrat uspelo zbežati. Vendar je njegova svoboda trajala le še štiriindvajset ur. Nato so tudi njegova aretirali in peljali v Koronejske zapore. Tu je Roman ostal v samici celih dolgih osem mesecev. Toda ta dolga osamlenost ga ni upognila. Tudi tam je svojo dejavnost nadaljeval in vodil stike z Matjašičem skozi vodne cevi. Skupino aretirancev so fašisti nato odpeljali v Rim, kjer jim je sodilo zloglasno posebno sodišče.

13. novembra 1931. leta so Romana obsodili na tri leta zapore, dve leti nadzorovane svobode in na stalno prepoved uživanja državljanskih pravic. Domači so prosili za pomilostitev, a tako rešitev so takratni borci s studom zavračali. Tako je storil tudi Roman in za to so ga hudo kaznovali. Vsekakor ni prebil celih treh let v zaporu, ker so takratne

Draga med utopijo in vrvežem

Utečenost zunanje pojavnosti vsakokratnega openskega srečanja z naslovom «Draga» (letošnje je bilo enaindvajseto po vrsti) utegne večkratnega obiskovalca zavesti: kaže se mu v negibnosti svojega poteka malodane obredno, sebi vsekozi enako, dasi edinstveno v zamejskem kulturnem in političnem ozračju, posebej še spričo gostov z najbolj oddaljenih vej slovenske krošnje.

Vendar bo pozornejši opazovalec kmalu spoznal varljivost takega vtisa in poskušal za njim uzreti in razbrati pomenja nekega kulturnega in političnega kosa mnenj in snovanja med slovenskimi katoliškimi razumniki na Tržaškem, ki se jim jedro prirediteljev pač prišteva. Njihov delež se še najizraziteje zrcali v izboru predavateljev ter ob neposrednem zavračanju morebitnih očitkov iz vrst diskutantov, vendar sodim, da ni brez pomena tudi njihov sorazmerno skromna udeležba v sami diskusiji. Vsakovrstni izzivi časa, ki v njem živimo, pač niso naklonjeni proglašanju neomajnih resnic, neizprosnim prepričanjem in vratolomni trdovratnosti sploh: umikajo se treznejšemu opazovanju, izpraševanju stvarnosti, opreznemu preverjanju.

In komu so se letos prireditelji odločili, da prisluhnejo? Njihovemu vabilu so se odzvali pravnik in Kocbekov sopotnik Franc Miklavčič, hrvaški romanist in podpredsednik mednarodnega PEN kluba Predrag Matvejevič, teolog Drago Ocvirk ter predvojni komunist in politik Milan Apih. Spričo lekarniške

natančnosti, ki od nekdanj odreja podobno predavateljskega sestava v Dragi, ni brez pomena, če so bili letošnji gostje zapovrstju Jugoslavlani. Podatek je v svoji nenavadnosti zgovoren: prireditelje je pač vodila skrb, kako naj Draga, tribuna nekega sproščenege a neravnodušnega katoliškega razumništva stopi tesneje v korak z osrednjim tokom današnje družboslovne, politične in kulturne misli na Slovenskem, ki je zanj značilna plima občutljivosti do tristranskega razmerja med narodom, državo in federacijo v času stopnjevanja gospodarske in družbene stiske v Jugoslaviji.

Sam tematski obseg sicer ne pomeni za Drago popolne novosti. Pač pa se mi zdi nova njegova osredotočenost na jugoslovanski okvir kot sad stvarnega in treznega spoznanja, da je od takega ali drugačnega razpletanja osrednjih vozlov jugoslovanskega slovenstva v odločilni meri odvisna tudi usoda zamejskega in zdomskega slovenstva. Izpeljava predavanja samih pa je izpričala, da je izbor gostov in obravnavanega predmeta občutno poparila zanesenjaški utopični nabo, ki ga zdomske razmere, zlasti še njihova politična razsežnost nenehno napajajo in mu je Draga od časa do časa kar radodarno stregla... Ob letošnjem srečanju se je celo izkazalo, da je previdnost, ki imena avtorjev sicer že napovedanih predavanj ovija v molk, veljala tokrat prej prirediteljevemu kot pa predavateljevemu zaledju.

Glede samih predavanj velja morda povedati, kako so pravzaprav izzvenela

v zanimivem kontrapunktu med obema vernikomoma po eni strani in obema nevernikomoma po drugi. Stala sta si tako nasproti družbena vpreženost in osebna prizadetost Miklavčičevega krščanskega pričevanja ter potešena samozadostnost in «blagodejna odvečnost» Ocvirkovega razkladanja (saj so Wojtyła, Ratzinger in Formigoni nazornejši!) kot tudi Matvejevičevo naziranje jugoslovanske razsežnosti kot stroge šole ostrejšega kritičnega in analitičnega duha in pa Apihovo pristanek («po plovbi čez Rdeče morje») v tolažilnem objemu angleškega pravopisa in njegove nedolžne označbe nacionalizma (zakaj pa naj bi Anglež mrzil nacionalizem, saj si je z lastnim prigrabil pol sveta...).

Navzlic raznovrstnosti poudarkov med predavatelji pa je med njimi in poslušalci, ki so se priglasili k besedi, prevladal razmik valovnih dolžin, ki mu tudi spodbujanje predsedujočega ni bilo kos in je še najočitneje prišel do izraza pri obravnavi zadnjega predavanja. Predavatelji so bili namreč domala vsi (še teolog se je neprizanesljivo spotaknil ob cerkvene oblasti in njihovo zamudno zavrnitev Francovega fašizma) izpovedali določeno mero kritičnega odnosa do preteklosti občestva, ki se mu z življenjsko izkušnjo prištevajo. Za večino navzočih pa je po vsem sodeč pomenil tak pristop prestrm prag. Odkod zadrega in molk tistih mladih katoliških razumnikov, ki so v siceršnjem okolju že dokazali, da si ga upajo prestopiti?

oblasti pomilostile politične pripornike ob 10-letnici fašizma.

Pot nazaj, v Trst, je trajala čez mesec dni, ker so fašisti vodili Romana še toliko časa od zapora do zapora preden so ga izpustili na svobodo. Ko se je vrnil domov se je zopet oprijel antifašističnega in komunističnega delovanja. Ob vsakem važnem dogodku, ko so fašisti slavili razne obletnice, ob praznikih prvega maja, ob prihodu Mussolinija v Trst, itd., je pa policija potisnila Romana za več dni v zapor.

Po kapitulaciji fašistične Italije so prevzeli mesto preganjancev antifašističnih kadrov nacistični okupatorji. Kmalu so se spravili na tovariša Šferco in zaprli so ga v zloglasno središče v ul. S. Giorgio, od koder so politične preganjance pošiljali v Rižarno in druga nacistična taborišča v Nemčijo. Romanu je torej pretela velika nevarnost, da kmalu konča svoje življenje v krematoriju. A njegov pogum, dinamičnost in iznajd-

ljivost so Romanu kmalu prišli na pomoč in dva dni kasneje je skupno s tovarišem Kačunom s Kolonkovca zbežal in se skrnil. Začela se je za Romana dolga doba nevarnega ilegalnega dela in stalnega skrivanja, s sovražnikom stalno za petami.

V tisti dobi je skupno z Matjašičem (dokler ni policija slednjega ustrelila) in z drugimi tovariši prispeval k ustanovitvi krajevnih vojaških delavskih enot, ki so osvobodile področje od Barkovelj do Rojana še preden so prišle na kraj partizanske enote Jugoslovanske armade.

To je bogat prispevek, ki ga je dal za svobodo, za mir in demokracijo tovariš Šferca v dobi fašističnega trinoštva. S svojim prizadevanjem je tovariš Roman prispeval k napolnitvi vrste lepih strani barkovljanske in splošne zgodovine antifašističnega gibanja.

Po vojni je Roman Šferca vedno deloval v vrstah organizacije bivših političnih preganjancev in v vrstah komuni-

stične partije in ostal njen zvest in predan član in aktivist.

Tovariši se poslavljamo od njega s težkim srcem. Roman je eden od zadnjih doslej še živečih ustanoviteljev KPI iz Barkovelj, ki nas zapušča. Njegovo delo ostaja v zgled vsem, zlasti mladim rodovom. Njegov doprinos v bojih za delo, za socialne pravice, za mir in demokracijo ter za priznanje pravic Slovencem v Italiji ne bo šel v pozabo. Ostaja v naših spominih in nam je v spodbudo za nadaljevanje našega skupnega prizadevanja. Toplo se zahvaljujemo in zelo smo hvaležni tej naši pristni barkovljanski korenini, ki je z Matjašičem in drugimi prispeval, da živijo sedanji rodovi v demokratičnem redu, ki sloni na republiški ustavi, čeprav niso časi najbolj obetajoči in jasni, čeprav je potrebno vlaganje še toliko moči za izvajanje te ustave.

Slava njegovemu spominu!

Jelka Gerbec

Ločujmo med terorjem in gverilo

*Nevarnost reaganovskega poenostavljanja svetovnih problemov
Terorizem kot posledica obupa - Žal neuspeli atentat na Pinocheta*

Prvi dnevi jeseni so svetu jasno dokazali, kako nesmiselno zločinska je bila ameriško izraelska politika «maščevalnih» napadov na Palestince in Libijo, kako iz trte izvita teorija o zatiranju mednarodnega terorizma s politiko topnjač in bombnikov, namesto odpravljanja vzrokov obupa skupin in narodov, predvsem na Bližnjem vzhodu.

«Mednarodni terorizem» sploh ni bil nikoli enovit pojav, pač pa je bila ta teorija prilagojena poenostavljenim Reaganovim predstavam, ker mu je omogočala, da razkazuje mišice in si domišlja, da je Rambo učinkovit tudi v resničnem življenju, izven filmskih platen in zrežiranih zgodb.

Bombni napadi na Libijo in izraelska bombardiranja sedežev palestinskega osvobodilnega gibanja in begunskih taborišč so bila preiščena dejanja, katerih očitni namen je bil preprečiti vsak poskus diplomatskega kompromisa za pomiritev na Bližnjem vzhodu in priznanje pravice Palestincev do svoje domovine. Terorizem pa je bil zgolj dobra preteza za naivne množice, predvsem v ZDA, pa tudi v Evropi.

Sedaj se terorizem spet oglašča, ker niso bili odpravljeni vzroki, ki ga porajajo. Nasprotno. Prav bombe, ki so zakopale zadnje upanje v diplomatsko reševanje bližnjevzhodnega problema, porajajo tisti obup, ki mlade Palestince in pripadnike drugih narodov ali verskih

skupnosti sili k samomorilskim demonstrativnim akcijam. Odsotnost mirovniških alternativ namreč sama po sebi poraja neizbežnost terorističnih pojavov. Zato ni mogoče kriviti Libije, Sirije ali Irana, če je teroristična skupina ugrabila letalo v Karačiju ali če so zalučali morilsko bombo v carigrasko sinagogo. Seveda, ni mogoče izključiti, da so te (ali tudi druge) države pomagale obupancem in prilivale olja na tlečo žerjavico njihove brezizhodnosti s polemikami proti Arafatovim diplomatskim naporom, vendar mora objektivni opazovalec priznati, da pripada glavna odgovornost za najnovejše pokole tistim, ki sistematično preprečujejo mirovno pogovarjanje o usodi palestinskega naroda, kot so «jastrebi» v Tel Avivu in Washingtonu, pa tudi tisti, ki ob vsem tem stoje pasivno ob strani, kot naprimer evropske vlade.

Zato se tudi pridružujemo sožalnim izrazom solidarnosti z družinami ameriških žrtev ali carigraski judovski skupnosti, nikakor pa ne moremo odobravati in opravičiti izjave solidarnosti z vlada ZDA in Izraela, posebno še ob spoznanju, da sta ti vladi nemudoma izkoristili ponujeno priložnost in sprožili mehanizme krvavega «maščevanja», ki prihaja kot naročeno.

Rešiti svet more terorizma pomeni namreč predvsem odstraniti propagandistično kopreno, s katero je Reagano-

va uprava zameglila objektivnost presoje javnega mnenja, kot če bi «mednarodni terorizem» bil zares svetovna organizacija istomislečnih ljudi, ki jih vodijo iz enega samega središča (Tripoli ali Moskva?) in katerega cilj naj bi bilo ogrožanje interesov «svobodnega» sveta, oziroma ZDA in njenih zaveznikov.

Terorizem je treba predvsem jasno ločevati od drugih pojavov, predvsem od osvobodilnih gibanj, ki delujejo po svetu. Sam Reagan zna ločevati, po svoje, ko naprimer svoje plačance v Srednji Ameriki imenuje «borce za svobodo», črnopolte borce v Južni Afriki ali Namibiji pa označuje kot komuniste ali teroriste. Za Reagana so borci za «svobodo», poleg nikaragujskih kontrasov, še angolski separatisti gibanja UNITA, ki ga podpira rasistični režim v Pretorii, afganski islamski gverilci, zadnje čase pa še krvoločni Rdeči Hmeri. Vsi ostali so «teroristi». Izjemo predstavlja, kvečjemu, IRA (Irska republikanska armada), ki se sicer bori za odcepitev Ulstra od Velike Britanije in se pri tem poslužuje terorističnih metod, vendar zanjo javno zbirajo denar po ulicah ameriških mest, oblasti pa to dopuščajo, saj se nočejo zameriti velikemu številu irskih priseljenec in njihovih potomcev z volilno pravico.

Omikani svet v resnici že zdavnaj jasno ločuje med terorizmom in osvobodilnimi gibanji, med revolucionarno gve-

rilo in prevratniškimi diverzantstvom. Pri tem je meja ločniCa v ciljih in metodah boja. Boj za osvoboditev lastnega naroda, torej proti okupatorju ali zatiralcu lastne dežele se lahko poslužuje tudi metod mestne gverile, pri tem pa jasno izbira tarče svojih napadov, ki niso nikoli civilno prebivalstvo ali nedolžni državljani druge države, pač pa predstavniki okupatorja ali zatiralskega režima. Terroristi pa praviloma ne izbirajo svoje tarče po teh kriterijih, pač pa zasledujejo (z metodo talcev ali simboličnih žrtv) predvsem posledice svojega dejanja, ki predstavljajo «pravi cilj». Terroristi se zato najraje znašajo nad nedolžnimi talci in žrtvami, ne delujejo vedno v lastni deželi, pač pa skušajo vznemiriti javno mnenje in ga pripraviti, da sprejme tudi najhujše posledice omenjenega nasilja.

Prav zaradi jasnosti takega ločevanja ni sprejemljivo, da lahko slovenski dnevnik označuje kot «teroriste» pripadnike čilske gverilske fronte, ki je pred dnevi organizirala žal neuspeli atentat na generala Pinocheta. Prepričani smo, da bi se ves svet oddahnil, če bi kruti general zaslužen izpljuval svojo umazano dušo pod kroglami čilskih rodoljubov. Najbrž bi tudi v Washingtonu komu odleglo in bi lahko poiskal doslej nedovoljene alternative demokratizacije te južnoameriške države. Tudi v tem primeru ni mogoče delati zmede med pojmi. Kajti v nasprotnem primeru se moramo sprijazniti s trditvami nekaterih, ki na-

tiho poudarjajo, da so bili «teroristi» tudi bazovski junaki, da o ljubljanskih illegalcih med vojno sploh ne govorimo...

Sploh je uporaba nasilja proti tiranom, ko so odpovedali vsi demokratični mehanizmi vplivanja, vesoljno opravičena in jo je dopuščal v svojih okrožnicah celo Pavel VI, ki je (za razliko od svojega poljskega naslednika s hudiče-

vimi poletnimi vizijami) kristjanom dopuščal uporabo nasilja v boju proti vnebovpijočim krivicam in zatiranju. O tej pravici sedaj razpravljajo v Toskani, v zvezi z dejanjem anarhista Brescija, še najbolj aktualno pa se kaže v Južni Afriki, kjer bo nasilje najbrž zadnje odločujoče sredstvo črnopolte večine, da stre fašistični režim belopolte manjšine.

KP Avstrije proti ločevanju otrok

Koroško deželno vodstvo KP Avstrije je v odgovoru koroškemu deželnemu glavarju Leopoldu Wagnerju na njegovo pismo, s katerim je vodstva deželnih strank seznanil s t. i. »šolskim modelom«, ki ga je pripravila pedagoška komisija koroških deželnozbornih strank, ta model odločno odklonilo in se izreklo proti kakršnemukoli ločevanju slovensko in nemško govorečih otrok. Odgovor deželnega vodstva za Koroško KP Avstrije pa je v celoti objavilo tudi centralno glasilo KP Avstrije »Volksstimme«.

V odgovoru je predvsem izrecno poudarjeno, da po mnenju deželnega vodstva KP Avstrije šolski model pedagoške komisije nikakor ne bi olajšal ureditve vprašanja manjšinskega šolstva na Koroškem. Nasprotno — zdi se, da je šolski model pedagoške komisije v bistvu zelo podoben predlogu koroškega Heimatdiensta in koroške svobodnjaške stranke, ki predvideva ločitev nemško in slovensko govorečih otrok. Praktična posledica morebitne uzakonitve tega predloga pa bi bila poleg ločitve nemško in slo-

vensko govorečih otrok tudi izrazito zmanjšanje števila dosedanjih dvojezičnih šol oziroma dvojezičnih razredov. Šolski model pedagoške komisije pa je tudi v nasprotju s stališči zvezne pedagoške komisije in zveznega prosvetnega ministra dr. Herberta Moritza, ki ne predvidevata niti ločitve šol niti ločitve posameznih razredov, ampak se zavzemata za ohranitev dvojezičnih šol.

Značilno je tudi, je rečeno dalje v odgovoru koroškemu deželnemu glavarju, da v šolskem modelu pedagoške komisije sploh niso upoštevani konstruktivni predlogi pedagogov celovške univerze, ki zadevajo med drugim organizacijo šol, izboljšanje vzdušja, večje vrednotenje dvojezičnosti, dvojezične šole tudi v Celovcu itd. Tudi poziv predstavnikom koroških Slovencev, naj sodelujejo pri urejanju vprašanja manjšinskega šolstva, prihaja zelo pozno, na drugi strani pa je treba ugotoviti, da so v Wagnerjevi pedagoški komisiji sodelovali predstavniki Heimatdiensta in koroških bramborcev, ne pa tudi uradni predstavniki koroških Slovencev. Dvomimo tudi, je dalje rečeno v odgovoru, da je pravilno, če lahko predstavniki Slovencev sovražnih organizacij soodločajo pri oblikovanju bodoče zakonske ureditve manjšinskega šolstva in imajo pri tem celo določeno pobudo, kajti nihče nima pravice prebiscitarno izpodkopavati pravic manjšine. Kar zadeva nastavitev dodatnih učiteljev pa je v odgovoru poudarjeno, da le

teh ne bi smeli razvrednotiti na stopnjo pomožnih učiteljev in da bi zaradi tega morali biti kvalificirani tudi za poučevanje v slovenščini.

Koroško deželno vodstvo KP Avstrije pa se v odgovoru deželnemu glavarju Wagnerju zavzema tudi za ureditev dvojezičnih otroških vrtcev in posebej poudarja, da bi bila dolžnost dežele in njenih šolskih oblasti, da naložijo občinam na dvojezičnem ozemlju, naj čim prej ustanovijo javne dvojezične otroške vrtce. Končno se koroško deželno vodstvo KP Avstrije zavzema za ustanovitev dvojezičnih osnovnih šol tudi v koroškem glavnem mestu, saj bi to bilo, kot je rečeno v skladu s potrebami pripadnikov slovenske narodnostne skupnosti pa tudi mnogih nemšgovorečih družin v Celovcu.

Koroško deželno vodstvo KP Avstrije je tako edino od koroških deželnih strank odklonilo predvideni šolski model pedagoške komisije, ki se, kot je znano in ugotovljeno tudi v odgovoru, zelo približuje zahtevam Heimatdiensta in koroške svobodnjaške stranke po ločevanju nemško in slovensko govorečih otrok, čeprav v nekoliko drugačni obliki in pod skupno šolsko streho. Ker KP Avstrija nima svojih predstavnikov niti v zveznem niti v koroškem deželnem zboru, je njeno stališče žal lahko le deklarativno, vendar pa je kljub temu imele v Avstriji velik odmev.

ZVONE ZORKO

NA PRAGU NOVEGA (KOROŠKEGA) ŠOLSKEGA LETA

Kje si, šmentana »pravica staršev«?

CELOVEC, septembra – »Da bi manjšina živel in preživela, je treba vsakemu izmed njenih pripadnikov omogočiti nekaj več razvojnih možnosti, kot jih imajo pripadniki večine. Samo enakost možnosti pripadnikom nekega manjšinskega naroda ne zadošča.« (Dr. Harald Ofner, avstrijski pravosodni minister na evropskem forumu o avtonomiji in nadzoru Alpachu.)

Pri tem je najbolj zanimivo to, da je Ofner član iste stranke kot Jörg Haider, namreč FPÖ. Da o Haiderjevemu mnenju o tem, kolikšne pravice naj se odmerijo neki (s podarkom na slovenski) manjšini, sploh ne govorimo. Bilo bi v prvi vrsti mnogo manj zabavno kot mladosten spomin na Tri može v čolnu.

Koroška je najlepša septembra

Sicer pa je Koroška, kot je to njen običaj, najlepša v septembrskih dneh, ko se okiti z mehкими barvami in ko velika večina poletnih turistov odide. Teh je bilo letos rahlo manj kot lani, po vsej verjetnosti zato, ker je bilo maja in junija za okus povprečno občutljivega letovišarja malce preveč govora o radioaktivni travi, kravah, malinah, o drugi domači in divji flori ter favni.

Tudi politično gledano se Koroška čez poletje umiri, celo njen svobodnjaški predsednik ima v tipično počitniških mesecih manj povedati kot sicer. Zato pa se temperatura (ne katerim) začne dvigati, ko se začne približevati novo šolsko leto. Tedaj namreč tukaj že legendarni prastrah začne vrtati v vrsto vprašanj: Kako bo letos s 'pravico staršev', na primer. Ali doklej bomo v spodnjem delu dežele 'trpeli' zapostavljanje nemško-koroških šolarjev? Posebej še letos, drugo leto potem, ko sta koroški Heimatdienst in deželna FPÖ izvedla referendum za ločitev otrok na nemško-koroške in slovenske (ti očitno niso koroški?), tega je podpisalo le devet odstotkov Korošcev, enaindevetdeset odstotkov Korošcev pa ne. Pouk se bo začel poju-

trišnjem po starem, kar pomeni, da bodo otroci sedeli skupaj, ne ločeni.

Vročje pa je postalo že avgusta. Prvi dvig temperature je zakuhal deželni glavar Leopold Wagner, ko je v nekem govoru dejal, da bo potrebna še temeljita razprava o tem, ali je sprememba obstoječe šolske ureditve zares potrebna. Saj – tako je dejal predsednik koroških socialistov – je vendar potekal referendum, ki so ga podprli svobodnjaki in katerega se je udeležilo le devet odstotkov Korošcev. Preden se sprejme dokončna odločitev, je treba seveda imeti v mislih tudi ostalih enaindevetdeset odstotkov deželanov, je menil Wagner.

Zadrega zaradi Wagnerjeve izjave

S tem je sprožil plaz očitkov in napadov. V takšnem in podobnih slogih: »Gospod poslanec Erich Silla, deželni glavar Wagner se je pred kratkim ponovno izrekel za to, da naj se v šolstvu ne bi kaj dosti spremenilo. Čez dva tedna se bo začelo novo šolsko leto in tile nemško-koroški starši v spodnjem delu dežele se bodo vprašali, ali jim bo vendarle pomagano, da prodro s svojo starševsko pravico. Kaj konkretno naj bi se, z vidika koroških svobodnjakov, zgodilo v spodnjekoroškem šolstvu?« (Kaerntner Nachrichten, glasilo deželne FPÖ, 21. 8. letos).

Nakar je Silla odgovoril, da naj bi se z iniciativo koroške FPÖ v deželnem zboru, z referendumom KHD in s peticijo koroških brambovcv doseglo, da dobi šolski porovzorj iz leta 1959 na dvojezičnem območju Koroške dokončno (zregulirano) podoba. V osnovi, da gre pri tem, je podčrtal Silla, za priznavanje starševske pravice in z njo vred (pravico staršev, namreč) za uvedbo avstrijske ljudske šole za tiste otroke, ki nočejo dvojezičnega pouka (njihovi starši namreč), da bodo deležni pouka izključno v nemškem jeziku. Wagnerjevo izjavo je Silla označil kot globok udarec demokratični zavesti koroškega prebivalstva.

V pojasnilo: »pravica staršev« pomeni, preprosto povedano, da so edino starši tisti, ki lahko odločajo, ali se bodo njihovi otroci učili en jezik ali dva oziroma ali bodo kot deželani ob neki meji in na stičišču dveh narodov, slovanskega in germanskega, smeli razumeti en jezik ali morda tudi malo drugega, tistega namreč, ki ga zna njihov sosed, na primer.

Nekateri tu so silno ponosni na svojo enojezičnost.

In globoko demokratično zavedni.

Da o tem, da so člani KHD in brambovcv zvečine že tako priletli, da imajo kvečjemu še šoloobvezne vnuke ali pravnuke, sploh ne govorimo.

Koroška (iz socialistov, narodnjakov in svobodnjakov) sestavljena komisija je, že preden si je Wagner glasno zastavil vprašanje, ali ne gre vsega skupaj še temeljito premisliti, izdelala nekakšen šolski model za dvojezično ozemlje južne Koroške, pri čemer naj bi otroci v dosedanjih dvojezičnih šolah sicer ostali pod isto streho in celo v istih razredih, vendar bi bila v vsakem (dvojezičnem razredu) po dva učitelja (en nemško-koroški in en slovenski); pouk bi bil razdeljen na nemško-koroščino in slovensščino, le telovadba, petje, roč-

na dela in risanje bi lahko bili »skupni« predmeti. Nemško-koroško-slovenski.

Nesprejemljiv »model«

K temu sta obe osrednji organizaciji koroških Slovencev oziroma njuna skupna pedagoška komisija izdelali temeljit seznam ugovorov. Model »tristrankarske komisije v celoti zavračata: Narodni svet koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij najprej ugotavljata, da nobena izmed osrednjih organizacij koroških Slovencev ni imela možnosti, da bi v deželno komisijo poslala tudi učitelje, ki se – kot je to običaj – ukvarjajo s poukom otrok. S tem je bilo sodelovanje koroških Slovencev izključeno, sodeloval pa je Heimatdienst.

Naprej: »Model« deželne komisije upošteva edinole zahteve KHD in FPÖ o ločevanju otrok. Potem: »Model« nasprotuje smernicam avstrijske šole, kakršne zagotavlja zakon, o organizaciji šole. Dodatna zaposlitev za skoraj 80–100 učiteljev, pretežno nemško-koroških, bi pri istem številu šolarjev pomenila spodjedanje dosedanjega dvojezičnega šolstva in jezikovni premik v škodo slovensščine. Prav tako bi pomenil sprejem šolskega »modela« kršenje zaščitnih določil člena 7 avstrijske državne pogodbe. Nenazadnje bi takšen način pouka pomenil razvrednotenje učiteljev, ki so si pridobili dodatno kvalifikacijo za pouk slovensščine.

Zato se obe osrednji organizaciji zavzemata za ohranitev, zgraditev in notranjo reformo skupne obvezne šole in zagovarjata preizkus reform v manjšinskem obveznem šolstvu, se pravi šolske poskuse.

Hvalnice Veliki puntarji

Da pomeni neka manjšina za neko državo »bogastvo«, so letos Slovenci na Koroškem zglede pokazali. Poleg »kulturnega busa«, ki je po dolgem in počez prevozil deželo v »visoki sezoni« in se ustavljal z razstavo in prikazom življenja in kulture slovenske narodnostne skupnosti v vseh najbolj privlačnih turističnih krajih, je gledališka skupina »Samorastniki« Slovenske prosvetne zveze iz Celovca v režiji Marjana Srienca avgusta štirikrat zapored na prostem v Spodnjih Vinarah pri Šentprimozu v Podjuni uprizorila »Veliko puntarjijo« Bratka Krefta. O predstavi, ki si jo je ogledalo nekaj tisoč ljudi, so pisali velike hvalnice tudi nemško-koroški novinarji nemško-koroških časnikov.

Kje so tisti časi, ko je v neki čitanki pisalo: »Poleti stanuje cesar v Schönbrunn, pozimi v Hofburgu. Burg je velika hiša z veliko dvorišči in sobami. V najlepših sobah stanuje cesar. Vojaki stražijo Hofburg. Tudi Ljudski vrt sodi k Burgu. Cesar zelo rad vidi, če se tam igrajo otroci, in če so veseli. Našega cesarja imamo radi.«

Nič več ni tisto, kar je nekoč bilo.

Tudi v »Burgu« ne stanuje več cesar. Kajti tam, kjer je nekoč cesar stanoval, zdaj uraduje predsednik republike.

BARBARA GORIČAR